

SYLWETKI / PROFILES

Dr Carlos Gutiérrez García jest adiunktem na Wydziale Aktywności Fizycznej i Nauk o Sporcie Uniwersytetu León (Hiszpania). Naucza przedmiotów związanych z *jūdō* i uprawia ten sport od 1992, będąc obecnie posiadaczem 3 dan. Jest redaktorem naczelnym kwartalnika “Revista de Artes Marciales Asiáticas” [Dziennik Azjatyckich Sztuk Walki] (www.revistadeartesmarciales.com). Opublikował liczne prace o *jūdō*, sztukach walki i sportach walki.

Mgr Mikel Pérez Gutiérrez posiada stopnie w naukach o sporcie i aktywności fizycznej. Pracuje teraz jako wykładowca na Wydziale Aktywności Fizycznej i Nauk o Sporcie Uniwersytetu León (Hiszpania), gdzie prowadzi badania bibliografii sztuk walki. Uprawia *shōtōkan karate* od przeszło 20 lat, będąc obecnie posiadaczem stopnia 2 dan.

Dr hab. prof. nadzw. Wojciech J. Cynarski pracuje w UR (Wydział Wychowania Fizycznego) i w PWSZ w Krośnie (Instytut Kultury Fizycznej). Od przeszło 30 lat studiuje sztuki walki, głównie *jūjutsu* (obecnie 8 dan) i *karatedō* (6 dan), ale także *jūdō* (2 dan).

CARLOS GUTIÉRREZ GARCÍA¹, MIKEL PÉREZ GUTIÉRREZ¹, WOJCIECH JAN CYNARSKI²

¹Faculty of Physical Activity and Sport Sciences, University of León (Hiszpania)

²Wydział Wychowania Fizycznego, Uniwersytet Rzeszowski (Polska)

Przypomnienie tradycyjnych koncepcji: wartości i pedagogia džudo we Francji i Hiszpanii. Wspomnienie o Henryku Birnbaumie (1921–2004) / Remembering Traditional Concepts: Judo's Values and Pedagogy in France and Spain. Presented in Memory of Henri Birnbaum (1921–2004)¹

Submission: 12.10.2009; acceptance: 19.10.2009.

Słowa kluczowe: džudo, wojna, Europa, historia życia, pedagogiczny dyskurs

Wprowadzenie

Henri Birnbaum był jednym z pierwszych studentów Mikonosuke Kawaishi'ego, pierwszym rzeczywiście profesjonalnym nauczycielem džudo w Hiszpanii i ojcem katalońskiego džudo [Gutiérrez 2004]. Artykuł ten przedstawia niektóre koncepcje wartości i nauczania džudo z punktu widzenia Henryka Birnbauma; podstawą do tego był wywiad z H. Birnbaumem przeprowadzony przez pierwszego z autorów w dniach 9 i 10 kwietnia 2001 r. Uzyskane informacje zostały poddane ocenie metodą analizy treści. Ponadto uwzględniono inne materiały, włączono wywiady z kilkoma jego studentami, własne archiwa, gazety i filmy.

¹ Pracę zrealizowano w ramach działalności statutowej Wydziału Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego – projektu URWWF/S/09 finansowanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz we współpracy z Komisją Badań Naukowych SIP.

Historia życia Henryka Birnbauma

Henryk Birnbaum urodził się w Warszawie 6 stycznia 1921 r. Jego rodzina, żydowskiego pochodzenia i związana z handlem, znalazła się wśród tysięcy podobnych emigrujących z Polski po I wojnie światowej [Rúbies 1988]. Rodzina Birnbaumów osiedliła się w Paryżu w 1924 r. Przypadek zrzucił, że Birnbaum spotkał tam Mikonosuke Kawaishi'ego, który obecnie jest uważany za ojca fancuskiego džudo i jednego z ojców europejskiego džudo [Brousse, Matsumoto 1999].

Birnbaum pozostał z Kawaishim do lipca 1940 r. Został osobistym uczniem Kawaishi'ego i otrzymał czarny pas – był dopiero trzecią taką osobą we Francji [Thibault 1966] – a także przyswoił od Kawaishi'ego filozofię, technikę i sposób nauczania džudo. 14 lipca 1940 r. niemieckie wojska zajęły Paryż. Birnbaum opuścił stolicę i rozpoczął bardzo trudną podróż na południe. Ostatecznie

udał się do północnej Afryki, gdzie stacjonowały siły zbrojne aliantów. Dołączył do armii Wolnej Francji i otrzymał tam przeszkolenie wojskowe. Dzięki swej wiedzy o dżudo, uczył tam samoobrony i walki wręcz. Wziął on także udział w prawdziwej wojnie na froncie włoskim i służył aż do niemieckiej kapitulacji w maju 1945 r.

Wszystkie te doświadczenia związane z wojną głęboko odcisnęły się na osobowości Birnbauma. Jego zdaniem: „wojna jest czymś okropnym i to powinno zostać wykorzenione, ponieważ wielu ludzi wówczas cierpi; ale jako indywidualna przygoda jest to najbardziej fantastyczna istniejąca rzecz jeżeli ty nie umierasz ani nie zostajesz okaleczony. (...) Oczywiście, jest tego negatywne oblicze; stajesz się trochę zdehumanizowany, ponieważ widzisz umierających ludzi, rannych, i nie możesz im pomóc”.

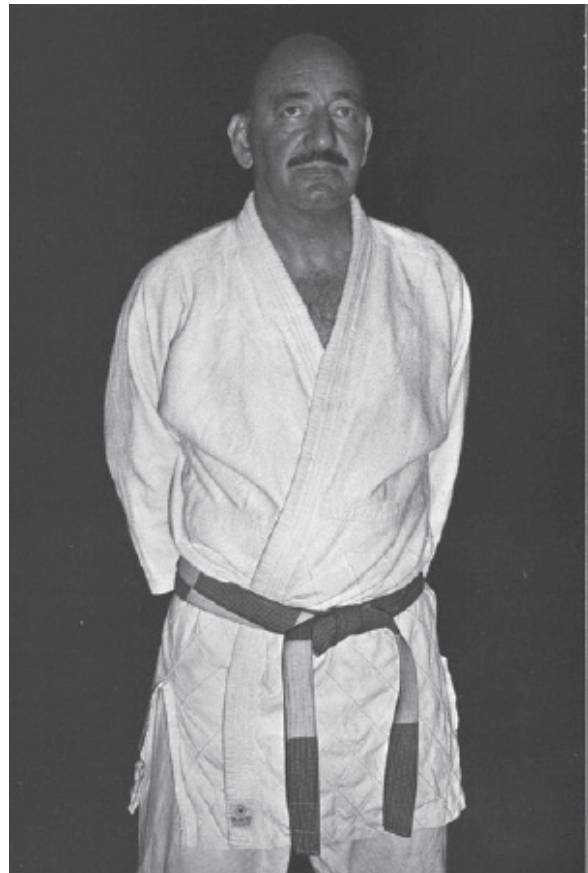
Został zdemobilizowany w Paryżu w 1946 r., ale kontynuował pracę dla francuskiej armii jako osoba cywilna. W 1950 r. wyruszył do Barcelony, Hiszpania, i 15 stycznia 1951 r. jego *Hiszpańska Akademia Judo i Jiu-jitsu* była oficjalnie zainaugurowana a Birnbaum stał się pierwszym fachowym nauczycielem dżudo w Hiszpanii [Gutiérrez 2004].

Tradycyjne wartości i nauczanie dżudo we Francji i Hiszpanii

Dżudo nauczane przez Birnbauma, to było dżudo Kawaishi'ego. Jego wkład w tamtych wczesnych latach oddział na rozwój dżudo w Barcelonie i był także bardzo istotny w skali całego kraju. Jego dyskurs o nauczaniu dżudo i wartościach edukacyjnych dżudo jest stały i konsekwentny, zgodnie z jego silną indywidualnością. Jest ważne, aby odnotować, że dyskurs Birnbauma był refleksją o ogólnych ideach i mentalności dżudo realizowaną wśród europejskich pionierów tego sportu owych czasów [por.: Goodger B.C. 1981; Goodger J.M. 1981; Brousse 2000]. Następujące zagadnienia były kluczowymi w tej dyskusji.

Dżudo jako droga życia. Birnbaum rozważał dżudo jako prawdziwą drogę życia. Jak mawiał: „Wielu ludzi ćwiczy dżudo, jest wielu dobrych zawodników, ale mniej jest judoków. Dla mnie jest to podobne do sposobu istnienia; żeby to wyjaśnić musisz to czuć. (...) To jest być może widzieć świat przez dżudo”.

Uprzejmość i szacunek. Uprzejmość i szacunek jako ogólne koncepcje grały główną rolę w dżudo Birnbauma. Jednak były one powiązane głównie z postacią mistrza. Enrique Aparicio, jeden z pierwszych studentów Birnbauma, powiedział: „Birnbaum narzucił szacunek do profesora, *sensei*, od samego początku (...). On przepoił nas tym od

Fot. 1. Portret Mistrza Henryka Birnbauma (Warszawa, 6 stycznia 1921 – Barcelona, 8 grudnia 2004)
/ Photo 1. Portrait of Master Henri Birnbaum (Warsaw, January 6, 1921 – Barcelona, December 8, 2004).

pierwszego dnia, nie zobowiązując, lecz po prostu własnym zachowaniem. I wielce poważaliśmy go”.

Dyscyplina. Dyscyplina jest zawarta w japońskim „*dō*”. Birnbaum powiedział, „my musieliśmy uczyć się dyscypliny, techniki, powtarzając tysiące i tysiące razy ten sam ruch, demonstrując wartość, odwagę, w ten sposób zmieniał nas w autentycznych uczniów”. José del Busto, inny znany wczesny hiszpański judoka, przypomina sobie: „Kiedy nie wybierałeś się na zajęcia treningowe, czułeś się jak grzesznik, miałeś poczucie winy, i ten stan trwał wiele lat”.

Duch inicjatywy, duch walki. Zdaniem Kawaishi'ego judoka miał być waleczny i zdolny do aktywnego działania w dżudo i w życiu. Birnbaum przypominał: „Kawaishi był człowiekiem, który powiedział: »Wy robicie dżudo i wy macie być *judoka* (...) judocy atakują«. (...) judoka jest to człowiek, który przejmuje inicjatywę, który chce pokonywać, który potrzebuje wygrywać (...) i to jest dżudo (...)”.

Filozofia nauczania i proces uczenia się. Zarówno Kawaishi, jak i Birnbaum uważali, że student podąża swoją własną drogą postępu, a nauczyciel jedynie spełnia funkcję przewodnika. Według słów

Fot. 2. Mikonosuke Kawaishi, Henri Birnbaum i studenci Birnbauma (czerwiec 1954). Na tylnej ścianie znajduje się motto klubu Birnbauma: „Kurtuazja jest główną zasadą dżudo” / Photo 2. Mikonosuke Kawaishi, Henri Birnbaum and Birnbaum's students (June, 1954). On the back wall is the motto of Birnbaum's club: “Courtesy is the main rule of judo”.

Birnbauma „Jeżeli on [Kawaishi] powiedział, »Rób ten ruch w lewo«, i wy odpowiadaliście, »Proszę wybaczyć, ale nie rozumiem tego dość dobrze«, jego ulubione zdanie brzmiało: »Jeżeli nie rozumiesz, powtarzanie jest zbędne«, Dlatego, że miał on koncepcję, która wydaje się autentyczna i prawdziwa, wedle której jeżeli nie osiągnąłeś odpowiedniego poziomu dojrzałości, jest zbędne objaśniać cokolwiek dwukrotnie, zarówno w dżudo albo w życiu. (...) To nie jest dżudo; to jest zrozumieniem ludzkiej natury”.

Relacje mistrz – uczeń i nauczyciel – student.

W spojrzeniu na świat Birnbauma wyraźne widoczna jest dychotomia między postaciami mistrza i ucznia, nauczyciela i studenta. Birnbaum mówił: „uczeń jest to ktoś, kto całkowicie poświęca się dla swego mistrza (...). Mistrz wie o wszystkim, co dotyczy jego ucznia (...). To jest dużo głębsza relacja”. W tym samym czasie, obydwaj *sensei* – Kawaishi i Birnbaum byli zawodowymi instruktorami, ale nie wszyscy ich studenci byli uznawani jako uczniowie – wręcz przeciwnie. Oczywiście nie można powiedzieć, żeby byli oni ignorowani. Birnbaum powiedział: „Dżudo jest sportem, który wymaga nauczyciela i studenta. Możesz mieć wielu studentów uczęszczających na twoje zajęcia, ale musisz opiekować się nimi jednym po drugim. I ty masz być poinformowany o tym, jak oni żyją, jak się mają ich rodzice, i tak dalej”.

Wnioski

Henri Birnbaum był pionierem okresu zakorzeniania się dżudo w Europie lat 50. XX w. Rozpowszechnił on dżudo Kawaishi'ego w Hiszpanii i pomógł stworzyć silną podstawę dla rozwoju dżudo, szczególnie w Barcelonie. Ta podstawa zawiera więcej niż zwykle szkolenie *judoka*; pociągnęła także za sobą przekształcenie wyobrażenia o dżudo. Jego silna indywidualność odcisnęła się na kilku generacjach judoków, z których część pozostaje aktywna do dziś jako nauczyciele dżudo. Jest wielkim pozytywnym wkładem, iż owe koncepcje i wartości przyczyniły się do uczynienia dżudo jednym z najbardziej popularnych sportów walki na świecie. Niemniej jednak można wskazać także negatywną stronę – na przykład mitologię mistrza, mitologię posiadaczy czarnego pasa, wojskową dyscyplinę i hierarchię, ograniczanie indywidualności, i tak dalej [patrz: Green 2001]. Istotne jest jednak, aby poznawać i szanować te historyczne konstrukcje, obserwować, opisywać i wyjaśniać, i – o ile to możliwe – przyczyniać się pozytywnie do ich ciągłego rozwoju (ewolucji).

Bibliografia

1. Brousse M. (2000), *Les origines du judo en France. De la fin du XIX siècle aux années 1950. Histoire d'une culture*

sportive [The origins of judo in France. From the end of the 19th century to 1950. The history of a sporting culture] [Doctoral Thesis], Université de Bordeaux, Burdeos, 2000.

2. Brousse M., Matsumoto D. (1999), *Judo. A Sport and a Way of Life*, International Judo Federation, Seoul.
3. Goodger B.C. (1981), *The Development of Judo in Britain: a Sociological Study* [Doctoral Thesis], London University, London.
4. Goodger J.M. (1981), *Judo a Changing Culture* [Doctoral Thesis], London University, London.
5. Green A.T. (2001), *Martial Arts of the World, An Encyclopedia. Vols. I & II*. ABC CLIO, Santa Barbara (California).
6. Gutiérrez C. (2004), *Introducción y desarrollo del judo en España (de principios del s. XX a 1965): el proceso de implantación y desarrollo de un método educativo y de combate importado de Japón* [Introduction and development of Judo in Spain (from the beginning of the 20th century to 1965): implantation and development of a Japan imported educational and combat method], Universidad de León, León.
7. Rúbies X. (1988) (Prod.), *Henri Birnbaum. Una vida amb judo* [Henri Birnbaum. A life with judo] [video tape], C.I.E.J. Fundació Caixa de Pensions, Barcelona.
8. Thibault C. (1966), *Un million de judokas. Historie de judo francais* [A million of judokas. History of French judo], Editions Albin Michell, París.

Key words: judo, war, Europe, life history, pedagogic discourse

Abstract / Summary

This paper presents some traditional concepts on judo values and teaching from Henri Birnbaum's point of view. Henri Birnbaum (Warsaw, January 6, 1921 – Barcelona, December 8, 2004) was a judo pioneer in Spain and also one of the first students of Mikonosuke Kawaishi (Himeji, 1899 – Paris, 1969). For the elaboration of this paper, the interview we did with Henri Birnbaum was rescued and analyzed in search of his educative concepts on judo. Other materials like interviews with some of his first students, newspapers and films were also employed. Starting from a wide view of his life history, which was deeply marked by the First and Second World Wars, then we describe his experience with Kawaishi and in Barcelona – where he taught judo in Spain. Birnbaum's discourse on judo educational values is solid and coherent, in accordance to his strong personality. Emerging concepts like judo as a way of life, courtesy and respect, discipline, spirit of initiative and fighting spirit, philosophy of teaching and learning process, and master-disciple and teacher-student relationship not only show some of the ideas and mentality of continental Europe judo pioneers but also allow us to reflect about how judo has evolved since the middle of the 20th century to modern times.